

Konvensjonen om barnets rettigheter

Distr.: Generell
18. september 2019

Original: Engelsk

Komiteen for barns rettigheter

Generell kommentar nr. 24 (2019) om barns rettigheter i rettssystemet for behandling av barn

---

* Reissued for technical reasons on 11 November 2019.

I. Innledning

1. Denne generelle kommentaren erstatter generell kommentar nr. 10 (2007) om rettighetene til barn som er i konflikt med loven. Den avspeiler utviklingen som har skjedd siden 2007 som følge av internasjonale og regionale standarder, komiteens rettspraksis, ny kunnskap om barn og unges utvikling, og dokumentasjon av effektiv praksis, herunder bruk av gjenopprettende prosesser. Den avspeiler også komiteens bekymringer, som for eksempel tendenser knyttet til den kriminelle lavalder og vedvarende bruk av frihetsberøvelse. Den generelle kommentaren dekker konkrete spørsmål, som for eksempel spørsmål knyttet til barn som blir rekruttert og brukt av ikke-statlige væpnede grupper, herunder slike som er klassifisert som terroristgrupper, og barn i sedvanerettslige, urfolksrettslige og andre ikke-statlige rettssystemer.

2. Barn skiller seg fra voksne når det gjelder fysisk og psykisk utvikling. Slike ulikheter danner grunnlaget for at de tillegges et lavere straffeansvar, og for et eget system med ulike, individuelt tilpassede tilnærminger. Det er påvist at barn som blir eksponert for strafferettssystemet blir påført skade, og at dette begrenser deres muligheter til å bli ansvarlige voksne.

3. Komiteen anerkjenner at opprettholdelse av offentlig sikkerhet er et legitimt mål for rettssystemet, også for rettssystemet for behandling av barn. Imidlertid bør stater som er part i konvensjonen oppfylle dette målet under forutsetning av at de overholder sine forpliktelser til å respektere og iverksette prinsippene for et rettssystem for behandling av barn slik dette fremgår av konvensjonen om barnets rettigheter. Som artikkel 40 i konvensjonen uttrykkelig slår fast, har ethvert barn som beskyldes for, anklages for eller finnes å ha begått et straffbart forhold, rett til å bli behandlet på en måte som fremmer barnets følelse av verdighet og egenverd. Det er påvist at antall straffbare handlinger begått av barn har en tendens til å synke når det innføres et system som er i tråd med disse prinsippene.

4. Komiteen hilser velkommen den innsatsen mange har gjort for å opprette rettssystemer for behandling av barn i samsvar med konvensjonen. De statene som har bestemmelser som bidrar til sterkere rettigheter for barn enn det som er angitt i konvensjonen og denne generelle kommentaren, berømmes for det og minnes om at de, i henhold til konvensjonens artikkel 41, ikke bør gjøre noe som svekker disse bestemmelsene. Rapporter fra statene tyder på at mange parter fortsatt må investere mye for å oppnå full etterlevelse av konvensjonen, særlig når det gjelder forebygging, tidlig intervensjon, utvikling og iverksettelse av tiltak for alternativ konfliktløsning, tverrfaglig tilnærming, kriminell lavalder og redusert bruk av frihetsberøvelse. Komiteen henleder statenes oppmerksomhet på rapporten fra den uavhengige ekspert som ledet FNs globale studie av barn underlagt frihetsberøvelse (A/74/136), som komiteen tok initiativ til og som ble fremlagt i tråd med generalforsamlingens resolusjon 69/157.

5. Det siste tiåret har internasjonale og regionale organer vedtatt flere erklæringer og retningslinjer som fremmer tilgang til rettsvesenet og til et barnevennlig rettsvesen. Disse rammeverkene dekker barn som er i kontakt med alle sider av rettssystemet, herunder barn som er ofre for eller vitne til straffbare handlinger, barn i barnevernssaker og i saker som føres for forvaltningsdomstoler. Selv om dette er en positiv utvikling, faller den utenfor rammene for denne generelle kommentaren, som fokuserer på barn som beskyldes for, anklages for eller finnes å ha begått et straffbart forhold.

II. Målsetninger og rammer

6. Målsetningene og rammene for denne generelle kommentaren er:

(a) Å foreta en samtidsvurdering av de relevante artiklene og prinsippene i konvensjonen om barnets rettigheter og styre statene mot en helhetlig iverksettelse av et rettssystem for behandling av barn som fremmer og beskytter barns rettigheter;

(b) Å nok en gang understreke betydningen av forebygging og tidlig intervensjon, og av å beskytte barns rettigheter på alle stadier av systemet;

(c) Å fremme sentrale strategier for å redusere de svært skadelige virkningene som kontakten med strafferettssystemet har, i tråd med økt kunnskap om barnets utvikling,

og spesielt:

- (i) Fastsette en egnet kriminell lavalder og sikre en hensiktsmessig behandling av barn på begge sider av denne alderen;
- (ii) Trappe opp bruken av alternativ konfliktløsning, hvor barn overføres fra formelle rettsprosesser til effektive programmer;
- (iii) Utvide bruken av tiltak uten fengslig forvaring for å sikre at frihetsberøvelse av barn er absolutt siste utvei;
- (iv) Avskaffe bruk av fysisk avstraffelse, dødsstraff og fengsel på livstid;
- (v) I de få tilfeller hvor frihetsberøvelse er berettiget som en siste utvei, påse at dette kun benyttes for eldre barn, at tiltaket er strengt tidsbegrenset og underlagt jevnlig evaluering;
- (d) Fremme styrking av systemene gjennom forbedret organisering, kapasitetsbygging, datainnsamling, evaluering og forskning;
- (e) Gi rettleiding i tilknytning til nye utviklingstrekk på dette feltet, særlig rekruttering og bruk av barn av ikke-statlige væpnede grupper, herunder slike som er klassifisert som terroristgrupper, og barn som kommer i kontakt med sedvanerettslige, urfolksrettslige og ikke-statlige rettssystemer.

III. Terminologi

7. Komiteen oppfordrer til en ikke-stigmatiserende språkbruk når det gjelder barn som beskyldes for, anklages for eller finnes å ha begått et straffbart forhold.
8. Viktige begreper som benyttes i denne generelle kommentaren er angitt under:
  - Egnert voksen: I situasjoner hvor en forelder eller verge ikke er tilgjengelig for å bistå barnet, bør partene tillate at en egnert voksen gjør dette. En egnert voksen kan være en person som er utpekt av barnet og/eller av den ansvarlige myndigheten.
  - Rettssystem for behandling av barn:¹ Lovgivning, normer og standarder, prosesser, mekanismer og bestemmelser som gjelder spesielt for institusjoner og organer som er opprettet for å behandle barn som anses for å være lovbrøyttere.
  - Frihetsberøvelse: Enhver form for frihetsberøvelse eller fengsling eller plassering av en person i en offentlig eller privat forvaringsanstalt, som vedkommende ikke har lov til å forlate etter eget ønske, etter ordre fra enhver rettslig, administrativ eller annen offentlig myndighet.²
  - Alternativ konfliktløsning: Tiltak for å henvise barn vekk fra rettssystemet, før eller under de relevante rettsforhandlingene.
  - Kriminell lavalder: Den laveste alderen som loven fastsetter for barns evne til å begå straffbare handlinger.
  - Varetekt: Frihetsberøvelse fra tidspunktet for pågripelsen og fram til vurdering av straffereaksjon eller domsavsigelse, herunder varetekt under rettssaken.
  - Gjenopprettende prosess: Enhver prosess hvor offeret, gjerningsmannen og/eller ethvert annet individ eller samfunnsborger som berøres av en forbrytelse deltar aktivt for å løse spørsmål knyttet til lovovertrедelsen i fellesskap, ofte ved hjelp av en rettferdig og upartisk tredjepart. Eksempler på gjenopprettende prosesser er meglings, familieråd, forsoning og tradisjonelle forliksråd i lokalsamfunnet.³

¹ I den engelske versjonen av denne generelle kommentaren, er begrepet "child justice system" brukt i stedet for "juvenile justice".

² FN's regler for beskyttelse av mindreårige som er fratatt friheten (Havanna-reglene), art. 11 (b).

³ Grunnleggende prinsipper for bruk av gjenopprettende prosesser i kriminalsaker, avsn. 2.

IV. Hovedelementer i en helhetlig politikk for et rettssystem for barn

A. Forebygging av barnekriminalitet, herunder tidlig intervensjon for barn under den kriminelle lavalderen

9. Partene bør konsultere FNs modellstrategier og praktiske tiltak for å eliminere vold mot barn på det kriminalitetsforebyggende feltet og i strafferettssystemet, samt komparativ nasjonal og internasjonal forskning om underliggende årsaker til at barn havner i rettssystemet for barn, samt gjennomføre egen forskning for å bidra til utviklingen av en forebyggingsstrategi. Forskning har vist at intense familie- og lokalt baserte behandlingsprogrammer som tar sikte på å skape positive endringer ved flere sider av de sosiale systemene (hjem, skole, nærmiljø, forhold til jevnaldrende) som bidrar til barns alvorlige atferdsvansker, reduserer risikoen for at barn skal havne i rettssystemet for barn. Programmer for forebygging og tidlig intervensjon bør fokusere på å gi støtte til familien, særlig til familier i en utsatt situasjon eller hvor det begås vold. Det bør gis støtte til barn i risikozonen, særlig barn som avbryter skolegangen, utvises fra skolen eller på annen måte ikke fullfører sin utdanning. Bruk av støttegrupper bestående av barn som er i en lignende situasjon og et sterkt engasjement fra foreldrenes side er anbefalt. Partene bør også utvikle lokalt baserte tjenester og programmer som kan ivareta barns spesielle behov, problemer, bekymringer og interesser, og bidra med råd og veiledning til deres familier.

10. Artikkel 18 og 27 i konvensjonen stadfester betydningen av foreldrenes oppdrageransvar, men samtidig pålegger konvensjonen partene å gi foreldrene (eller andre omsorgspersoner) den nødvendige bistand i deres utøvelse av sine plikter som oppdragerer. Å investere i omsorg og oppdragelse tidlig i barndommen fører til mindre vold og kriminalitet senere. Dette kan starte når barnet er veldig lite, for eksempel gjennom programmer for hjemmebesøk for å styrke foreldrenes omsorgsevne. Hjelpetiltakene bør basere seg på den omfattende informasjonen som finnes om lokalt baserte og familiebaserte forebyggingsprogrammer, som for eksempel programmer for å forbedre samspillet mellom foreldre og barn, partnerskap med skoler, positive kontakter med jevnaldrende og kultur- og fritidsaktiviteter.

11. Tidlig intervensjon overfor barn som er under den kriminelle lavalderen krever en barnevennlig og tverrfaglig respons ved atferd som ville vært ansett som en lovovertrødelse hvis barnet var over den kriminelle lavalderen. Evidensbaserte tiltaksprogrammer som ikke bare avspeiler de ulike psykososiale årsakene til slik atferd, men også beskyttende faktorer som styrker barnets robusthet, bør utvikles. Før tiltakene iverksettes må det foretas en omfattende og tverrfaglig utredning av barnets behov. Den absolutte prioriteringen bør være at barn mottar støtte i sin familie og sitt nærmiljø. I særlige tilfeller, hvor det er nødvendig å plassere barnet et annet sted enn hjemme, bør en slik alternativ omsorgsplassering helst være i et familiemiljø, selv om plassering i et institusjonsmiljø kan være hensiktsmessig i enkelte tilfeller for å få tilgang til ulike sakkyndige tjenester. Dette skal kun brukes som en siste utvei og for kortest mulig tid, og bør være gjenstand for rettslig prøving.

12. En systemisk tilnærming til forebygging innebærer også å lukke barnets vei inn i rettssystemet gjennom å avkriminalisere mindre lovovertrødelselser som skolefravær, rømming hjemmefra, tiggning eller eiendomskrekkelse, som ofte er et resultat av fattigdom, hjemløshet eller familievold. Barn som er ofre for seksuell utnyttning og unge som frivillig har sex med hverandre, blir også av og til kriminalisert. Slike handlinger, også kjent som statusbetingede lovovertrødelselser (status offences), vurderes ikke som straffbare handlinger når de begås av voksne. Komiteen anmoder partene innstendig om å fjerne slike statusbetingede lovovertrødelselser fra sitt lovverk.

B. Intervensjoner for barn som er over den kriminelle lavalder⁴

13. I medhold av artikkel 40 (3) (b) i konvensjonen, er partene pålagt å fremme innføring av tiltak for håndtering av barn uten å gå til rettslige skritt når dette er hensiktsmessig. I praksis dreier det seg om to typer tiltak:

(a) Tiltak hvor barn blir henvist bort fra rettssystemet enten før eller under den rettslige prosessen (alternativ konfliktløsning);

(b) Tiltak innenfor rammen av rettslige prosesser.

14. Komiteen minner partene om at når de iverksetter tiltak i begge disse kategoriene er det svært viktig å sikre at barnets menneskerettigheter og rettslige garantier blir fullt ut respektert og beskyttet.

15. Tiltak for å ta hånd om barn uten å gå til rettslige skritt er innført i mange systemer rundt om i verden, og refereres vanligvis til som alternativ konfliktløsning (diversion). Det innebærer at barn tas ut av det formelle strafferettssystemet, og vanligvis overføres til ulike programmer eller aktiviteter. I tillegg til å unngå stigmatisering og et kriminelt rulleblad, er dette en tilnærming som gir gode resultater for barn, det er bra for offentlig sikkerhet og har vist seg å være kostnadseffektivt.

16. Alternativ konfliktløsning bør være den foretrukne måten å håndtere barn på i de fleste tilfeller. Partene bør kontinuerlige utvide listen over lovovertrедelser som kan kvalifisere til alternativ konfliktløsning, herunder alvorlige lovovertrедelser der det er hensiktsmessig. Mulighetene for alternativ konfliktløsning bør være tilgjengelige så tidlig som mulig etter at barnet har vært i kontakt med systemet, og på ulike stadier av prosessen. Alternativ konfliktløsning bør være en fullverdig del av rettssystemet for behandling av barn og i tråd med art. 40 (3) (b) i konvensjonen, skal barns menneskerettigheter og rettslige garantier fullt ut respekteres og beskyttes i forbindelse med alle prosesser og programmer for alternativ konfliktløsning.

17. Det er opp til partene selv å bestemme nøyaktig hvordan tiltakene for alternativ konfliktløsning skal se ut og hva de skal inneholde, samt treffe de nødvendige lovgivningsmessige og andre tiltak for å få dem innført. Komiteen merker seg at en lang rekke ulike lokalt baserte programmer er utviklet, som for eksempel samfunnstjeneste, tilsyn og veiledning gitt av personer oppnevnt av det offentlige, familieråd og andre former for gjenopprettende prosesser, herunder oppreisning til ofre.

18. Komiteen understreker følgende:

(a) Alternativ konfliktløsning bør kun benyttes når det er overbevisende godtgjort at barnet har begått det påståtte lovbruddet, når han eller hun på fritt og frivillig grunnlag har innrømmet skyld, uten å ha blitt truet eller presset, og at innrømmelsen ikke vil bli brukt mot barnet i en eventuell senere rettsprosess;

(b) Barnets frie og frivillige samtykke til alternativ konfliktløsning bør være basert på en dekkende og spesifikk informasjon om tiltakets natur, innhold og varighet, og på en forståelse av hvilke konsekvenser det får hvis barnet ikke samarbeider eller fullfører tiltaket;

(c) Loven bør angi i hvilke tilfeller alternativ konfliktløsning kan benyttes, og relevante beslutninger som treffes av politiet, påtalemakten og/eller andre aktører bør være gjenstand for regulering og evaluering. Alle statsansatte og aktører som deltar i alternativ konfliktløsning bør få nødvendig opplæring og støtte;

(d) Barnet skal gis anledning til å søke juridisk eller annen egnet hjelp i forbindelse med tilbud om alternativ konfliktløsning fra ansvarlige myndigheter, og til å eventuelt få vurdert tiltaket på nytt;

(e) Tiltak for alternativ konfliktløsning bør ikke inkludere frihetsberøvelse;

⁴ Se også avsnitt IV.E under.

(f) Når tiltaket for alternativ konfliktløsning er fullført, bør saken være ute av verden for godt. Selv om dokumenter om det alternative tiltaket kan oppbevares konfidensielt for administrative formål og med henblikk på evaluering, undersøkelse og forskning, bør de ikke ses på som en domfellelse i en straffesak eller som et kriminelt rulleblad.

Intervensjoner innenfor rammen av rettslige forhandlinger (disposition)

19. Når rettslige forhandlinger er innledet av vedkommende myndighet, skal prinsippene om en rettferdig rettergang gjelde (se kapittel D under). Rettssystemet for behandling av barn bør gi gode muligheter for å iverksette sosiale og utdanningsmessige tiltak, og for å innskrenke bruken av frihetsberøvelse fra tidspunktet for pågrepelse, gjennom rettsforhandlingene og under straffeutmålingen. Partene bør ha på plass et velorganisert system for betinget løslatelse eller lignende, med velkvalifisert personell for å sikre maksimal effekt av tiltak som for eksempel veiledning og tilsyn, løslatelse på prøve, oppfølging fra lokalsamfunnets side og daglig obligatorisk oppmøte, samt mulighet til løslatelse før tiden.

C. Alder og rettssystemer for behandling av barn

Kriminell lavalder

20. Barn som er under den kriminelle lavalderen på tidspunktet hvor lovovertrедelsen blir begått er ikke strafferettslig ansvarlig. Barn som er over den kriminelle lavalderen, men yngre enn 18 år på tidspunktet hvor lovovertrедelsen blir begått, kan i samsvar med konvensjonen bli formelt siktet og underlagt prosedyrer i rettssystemet for barn. Komiteen minner partene om det er alderen på tidspunktet hvor lovovertrедelsen skjer som er relevant.

21. I henhold til konvensjonens artikkel 40 (3) plikter partene å fastsette en kriminell lavalder, men artikkelen angir ingen spesifikk alder. Over 50 parter har hevet sin kriminelle lavalder etter ratifisering av konvensjonen, og på det internasjonale plan er det 14 år som er den mest vanlige kriminelle lavalderen. Imidlertid tyder rapporter fremlagt av partene at enkelte stater har opprettholdt en uakseptabelt lav kriminell lavalder.

22. Når det gjelder barns utvikling og nevrovitenskap, er det dokumentert og påvist at modenhet og evnen til abstrakt tenking fortsatt er under utvikling hos barn som er 12 og 13 år fordi deres frontallapp ikke er ferdig utviklet. Det er derfor lite sannsynlig at de fatter konsekvensene av sine handlinger eller greier å forstå strafferettslige prosesser. De påvirkes også av at de er på vei inn i ungdomstiden. Som komiteen bemerker i sin generelle kommentar nr. 20 (2016) om implementering av rettighetene til barn i ungdomstiden, er denne tiden en unik, definerende fase i menneskets utvikling, kjennetegnet av at hjernen utvikler seg raskt, noe som påvirker risikovilligheten, enkelte former for beslutningstaking og evnen til impuls kontroll. Partene oppfordres til å merke seg nyere vitenskapelige funn og i tråd med dette, heve lavalderen til minst 14 år. Videre tyder funn innen utviklings- og nevrovitenskapen på at unge hjerner også fortsetter å modnes etter tenårene, noe som påvirker enkelte former for beslutningstaking. Komiteen berømmer derfor parter som har en høyere lavalder, for eksempel 15 eller 16 år, og anmoder innstendig partene om å ikke under noen omstendigheter redusere den kriminelle lavalderen, i tråd med artikkel 41 i konvensjonen.

23. Komiteen anerkjenner at selv om det er viktig at den kriminelle lavalderen fastsettes nokså høyt, vil en effektiv tilnærming også være avhengig av hvordan den enkelte stat behandler barn over og under denne alderen. Komiteen vil fortsette å granske dette i sin gjennomgang av partenes rapporter. Barn under den kriminelle lavalderen skal gis bistand og tjenester i samsvar med sine behov, av egnede myndigheter, og de skal ikke ses på som barn som har begått straffbare handlinger.

24. Hvis det ikke foreligger noe bevis på alder og det ikke kan fastslås om barnet er under eller over den kriminelle lavalderen, skal tvilen komme barnet til gode og han/hun skal ikke anses som strafferettslig ansvarlig.

Systemer som inneholder unntak fra minstealderen

25. Komiteen er bekymret over praksis som tillater bruk av en lavere kriminell lavalder i tilfeller hvor barnet for eksempel er anklaget for å ha begått et alvorlig lovbrudd. En slik praksis oppstår som regel som en reaksjon på press fra publikum og er ikke basert på en rasjonell forståelse av barns utvikling. Komiteen anbefaler på det sterkeste at partene går bort fra en slik tilnærming og fastsetter en standardisert lavalder under hvilken barnet anses ikke å være i stand til å begå et straffbart forhold, uten unntak.

Systemer som inneholder to kriminelle lavaldere

26. Flere parter benytter seg av to kriminelle lavaldere (for eksempel 7 og 14 år), ut fra formodningen om at et barn som ligger på eller er over den laveste alderen ikke er strafferettslig ansvarlig med mindre det er bevist at barnet har tilstrekkelig modenhet. Det som i utgangspunktet var utformet som et beskyttelsessystem har i praksis vist seg å ikke være det. Selv om det er noe støtte til ideen om en individuell vurdering av strafferettslig ansvar, har komiteen observert at dette overlater for mye til domstolens frie skjønn og fører til en diskriminerende praksis.

27. Statene anmodes innstendig om å fastsette en egnet minstealder og påse at en slik juridisk reform ikke fører til en forverring med hensyn til den kriminelle lavalderen.

Barn som ikke er strafferettslig ansvarlig som følge av forsinket utvikling eller nevroutviklingsforstyrrelser eller funksjonsnedsettelse

28. Barn med forsinket utvikling eller nevroutviklingsforstyrrelser eller funksjonsnedsettelse (for eksempel autismespekterforstyrrelser, føtalt alkohol spektrum forstyrrelser eller ervervet hjerneskade) bør ikke være i rettssystemet for behandling av barn i det hele tatt, selv om de har nådd den kriminelle lavalderen. Hvis slike barn ikke automatisk utelukkes, bør de vurderes individuelt.

Anvendelse av rettssystemet for behandling av barn

29. Rettssystemet for behandling av barn bør gjelde for alle barn som er over den kriminelle lavalderen, men under 18 år, på tidspunktet hvor lovbruddet ble begått.

30. Komiteen anbefaler at parter som begrenser bruken av dette rettssystemet til barn som er under 16 år (eller yngre), eller som unntaksvis tillater at visse barn behandles som voksne lovbrøyttere (for eksempel ut fra typen lovbrudd som er begått), endrer sitt lovverk for å sikre en ikke-diskriminerende bruk av rettssystemet for behandling av barn for alle personer som var under 18 år på tidspunktet hvor lovbruddet ble begått (se også generell kommentar nr. 20, avsn. 88)

31. Rettssystemer for behandling av barn bør også gi beskyttelse til barn som var under 18 år på tidspunktet hvor lovbruddet ble begått, men som fyller 18 år under rettssaken eller soningen.

32. Komiteen berømmer parter som tillater bruk av rettssystemet for behandling av barn for personer som er 18 år eller eldre, enten som en generell regel eller som et unntak. Denne tilnærmingen er i tråd med funn i utviklings- og nevrovitenskapelig forskning som viser at hjernen fortsetter å utvikle seg til i begynnelsen av tjuårene.

Fødselsattest og aldersbestemmelse

33. Et barn som ikke har en fødselsattest bør få tildelt en slik attest omgående og gratis av staten når dette er påkrevet som aldersbevis. Hvis det ikke foreligger noe aldersbevis i form av en fødselsattest, bør myndighetene akseptere all dokumentasjon som kan bevise alder, som for eksempel fødselsmelding, utskrift fra fødselsregister, dåpsattest eller lignende dokumenter eller karakterbok. Dokumentene bør anses som autentiske med mindre det er bevis for det motsatte. Myndighetene bør åpne for intervjuer med eller vitnesbyrd fra foreldrene når det gjelder alder, eller tillate at lærere, religiøse ledere eller lokalsamfunnsledere som kjenner barnets alder, leverer inn en bekreftelse.

34. Det er kun når slike tiltak ikke fører fram at det kan foretas en vurdering av barnets fysiske og psykiske utvikling, gjennomført av en pediatrik spesialist eller andre fagfolk med kompetanse til å evaluere ulike sider ved barns utvikling. Slike vurderinger bør utføres på en rask, barne- og kjønnsentiv samt kulturelt hensiktsmessig måte, blant annet gjennom intervjuer med barn og foreldre eller omsorgspersoner på et språk som barnet forstår. Statene bør unngå å kun ta i bruk medisinske metoder basert blant annet på ben- og tannanalyser, som ofte er unøyaktige på grunn av store feilmarginer, og fordi de også kan være traumatiske. Den minst invaderende vurderingsmetoden bør brukes. Hvis resultatet er uklart, skal tvilen komme barnet eller den unge til gode.

Videreføring av tiltak for rettsbehandling av barn

35. Komiteen anbefaler at barn som fyller 18 år før de har fullført et program for alternativ konfliktløsning eller et tiltak med eller uten fengslig forvaring bør få anledning til å fullføre programmet, tiltaket eller soningen av straffen, og ikke bli sendt til et senter for voksne.

Lovbrudd begått før og etter fylte 18 år og lovbrudd begått sammen med voksne

36. I tilfeller hvor en yngre person begår flere lovbrudd, noen før og noen etter fylte 18 år, skal partene vurdere å åpne for prosessuelle regler som gjør det mulig å behandle alle lovbruddene innenfor rammen av rettssystemet for behandling av barn når det foreligger rimelige grunner til det.

37. I tilfeller hvor et barn begår et lovbrudd sammen med én eller flere voksne, skal reglene i rettssystemet for behandling av barn gjelde for barnet, uansett om saken føres mot alle samlet eller mot hver enkelt individuelt.

D. Garantier for en rettfærdig rettergang

38. Konvensjonens artikkel 40 (2) inneholder en viktig liste over rettigheter og garantier som skal sikre at alle barn får tilgang til en rettfærdig behandling og rettsprosess (se også artikkel 14 i FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter). Det bør bemerkes at dette er minstestandarder. Partene kan og bør søke å innføre og overholde høyere standarder.

39. Komiteen understreker at kontinuerlig og systematisk opplæring av fagfolk i rettssystemet for behandling av barn er avgjørende for å opprettholde disse garantiene. Slike fagfolk bør kunne jobbe i tverrfaglige team, og bør ha gode kunnskaper om barn og unges fysiske, psykologiske, mentale og sosiale utvikling, i tillegg til de særlige behovene som de mest marginaliserte barna har.

40. Beskyttelse mot diskriminering er påkrevet fra den første kontakten med strafferettssystemet og gjennom hele rettergangen, og enhver diskriminering av en hvilken som helst gruppe barn skal føre til at de gis aktiv oppreisning. Jenter og barn som blir diskriminert på grunnlag av seksuell legning eller kjønnsidentitet bør vies en særlig kjønns sensitiv oppmerksomhet. Det bør også gjøres tilpasninger for barn med funksjonshemninger, noe som kan innebære fysisk tilgang til domstoler og andre bygninger, støtte til barn med psykososiale funksjonshemninger, hjelp til kommunikasjon og lesing av dokumenter, og prosessuelle justeringer ved vitneforklaringer.

41. Partene bør vedta lover og sikre en praksis som beskytter barns rettigheter fra det øyeblikket hvor de kommer i kontakt med systemet, herunder når de blir stoppet, advart eller pågrepet, når de er politiets eller andre av lovens håndheveres varetekt, når de blir overført til eller fra politistasjoner, forvaringssteder og domstoler, og under avhør, ransaking og når det tas prøver for å innhente bevis. Det bør loggføres hvor barnet befinner seg og hvilken tilstand det er i under alle stadier og prosesser.

Ikke tilbakevirkende kraft (art. 40 (2) (a))

42. Ingen barn kan kjennes skyldige i straffbare forhold som ikke utgjorde et straffbart forhold etter nasjonal eller internasjonal rett på tidspunktet hvor det ble begått. Parter som utvider bestemmelsene i sin straffelov for å forebygge og bekjempe terrorisme bør forsikre seg om at slike endringer ikke får tilbakevirkende kraft eller fører til en utilsiktet avstraffelse av

barn. Ingen barn bør ilegges en strengere straff enn den som var gjeldende på tidspunktet hvor den straffbare handlingen ble begått, men hvis det inntreffer en lovendring som fører til mildere straff etter at lovbruddet ble begått, bør barnet nyte godt av denne nedsettelsen.

Uskyldig inntil det motsatte er bevist (art. 40 (2) (b) (i))

43. Prinsippet om at man er uskyldig inntil det motsatte er bevist innebærer at det er påtalemyndigheten som har bevisbyrden for siktelsen, uavhengig av hvilken type lovbrudd det dreier seg om. Tvilen skal komme barnet til gode og barnet skal kun kjennes skyldig dersom det er bevist ut over enhver rimelig tvil at barnet har begått den lovovertrедelsen han/hun er siktet for. Mistenkelig oppførsel fra et barns side bør ikke føre til en antakelse om skyld siden dette kan skyldes manglende forståelse for prosessen, umodenhet, frykt eller andre grunner.

Retten til å bli hørt (art. 12)

44. I avsnitt 57 til 64 i generell kommentar nr. 12 (2009) om barnets rett til å bli hørt, forklarte komiteen barnets grunnleggende rett til å bli hørt i forbindelse med rettsbehandling av barn.

45. Barn har rett til å bli hørt direkte, ikke bare gjennom en representant, på alle stadier av prosessen, helt fra den første kontakten med systemet. Barnet har rett til å forholde seg taust og det skal ikke trekkes noen negative slutninger når barn velger å ikke forklare seg.

Aktiv deltakelse i rettsforhandlingene (art. 40 (2) (b) (iv))

46. Et barn som er over den kriminelle lavalderen bør anses som kompetent til å delta i hele barnerettsprosessen. For at medvirkningen skal være effektiv, bør barnet få hjelp av fagpersonell til å sette seg inn i siktelsen og mulige konsekvenser og alternativer slik at han/hun kan instruere sin rettslige representant, imøtegå vitneutsagn, redegjøre for hendelsene og treffe hensiktsmessige avgjørelser vedrørende bevis, vitneutsagn og eventuelle tiltak som barnet blir pålagt å gjennomgå. Rettsforhandlingene bør gjennomføres på et språk som barnet behersker fullt ut, hvis ikke skal barnet få gratis bistand av en tolk. Rettsforhandlingene bør gjennomføres på en forståelsesfull måte, slik at barnet kan delta fullt ut. Utviklingen av et barnevennlig rettssystem stimulerer til bruk av et barnevennlig språk på alle stadier av prosessen og til en barnevennlig utforming av avhørslokaler og domstoler, støtte av egnede voksne, avskaffelse av rettsbekledning som kan virke skremmende og tilpasning av forhandlingene, herunder tilrettelegging for barn med funksjonshemninger.

Rask og direkte informasjon om siktelsen(e) (art. 40 (2) (b) (ii))

47. Ethvert barn har rett til å bli underrettet raskt og direkte om hva hun/han er anklaget for (eventuelt gjennom barnets foreldre eller verger). Raskt betyr så snart som mulig etter barnets første kontakt med rettssystemet. Varsling av foreldre skal ikke utelates av bekvemmelighets- eller ressurs hensyn. Barn som henvises til alternativ konfliktløsning når de er siktet, må få innsikt i hvilke juridiske alternativer de har, og de rettslige garantiene skal overholdes fullt og helt.

48. Myndighetene bør forsikre seg om at barnet forstår siktelsene, alternativene og prosessene. Å overlevere et offisielt dokument til barnet er ikke tilstrekkelig og en muntlig forklaring er nødvendig. Selv om barn bør få hjelp av en forelder eller en egnet voksen til å forstå et hvilket som helst slags dokument, bør ikke myndighetene overlate forklaringen av siktelsen til slike personer.

Juridisk eller annen egnet bistand (art. 40 (2) (b) (ii))

49. Statene bør påse at barnet er garantert juridisk eller annen egnet bistand helt fra starten av rettsprosessen, under forberedelsen og fremføringen av hans eller hennes forsvar og inntil alle anke- og/eller prøvingsmuligheter er uttømt. Komiteen anmoder partene om å trekke tilbake ethvert forbehold de måtte ha tatt når de gjelder artikkel 40 (2) (b) (ii).

50. Komiteen er fortsatt uroet over at mange barn anklages for straffbare handlinger av rettslige, administrative eller andre offentlige myndigheter og at de frarøves sin frihet uten juridisk representasjon. Komiteen merker seg at artikkel 14 (3) (d) i FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter sier at retten til juridisk representasjon er en minstegaranti for

alle i strafferettssystemet, og at dette bør gjelde på samme måte for barn. Selv om artikkelen åpner for at en person kan forsvare seg selv i retten, vil det i alle tilfeller hvor rettferdshensyn krever det, bli oppnevnt en forsvarer.

51. I lys av det som er angitt over, er komiteen bekymret for at barn får et svakere vern enn det voksne har etter internasjonal rett. Komiteen anbefaler at statene gir effektiv juridisk representasjon gratis til alle barn som er anklaget for straffbare handlinger av rettslige, administrative eller andre offentlige myndigheter. Rettssystemer for behandling av barn bør ikke tillate at barn gir avkall på juridisk representasjon, med mindre en slik beslutning tas frivillig og under overvåking av en upartisk rettslig instans.

52. Hvis barn henvises til programmer for alternativ konfliktløsning eller er i et system som ikke fører til domfellelse, kriminelt rulleblad eller frihetsberøvelse, kan "annen egnet bistand" av kvalifiserte tjenestemenn være en akseptabel form for bistand, selv om alle stater som kan gi juridisk representasjon for barn i alle prosesser, bør gjøre dette i tråd med artikkel 41. Der hvor annen egnet bistand er tillatt, skal personen som yter slik bistand ha tilstrekkelig kjennskap til de juridiske sidene ved prosessen for rettsbehandling av barn og få hensiktsmessig opplæring.

53. Slik artikkel 14 (3) (b) i FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter krever, skal det gis tilstrekkelig tid og anledning til å forberede sitt forsvar. Etter konvensjonen om barnets rettigheter skal kommunikasjonen mellom barnet og hans eller hennes juridiske representant være garantert (art. 40 (2) (b) (vii)), og barnets rett til vern mot innblanding i sitt privatliv og korrespondanse skal respekteres (art. 16).

Beslutningstaking uten forsinkelse og med deltakelse av foreldre eller verger (art. 40 (2) (b) (iii))

54. Komiteen understreker nok en gang at det skal gå så kort tid som mulig fra lovovertrædelsen blir begått til rettsprosessen er avsluttet. Jo lengre denne perioden er, desto mer sannsynlig er det at reaksjonen mister sin tiltenkte virkning.

55. Komiteen anbefaler at partene fastsetter og innfører begrensninger på hvor lang tid som kan gå fra lovbruddet begås til politiet har avsluttet etterforskningen, videre til påtalemyndigheten (eller et annet kompetent organ) har avgjort om barnet skal siktes, og videre til domstolen eller en annen kompetent rettslig instans har felt en endelig dom. Disse tidsfristene bør være mye kortere enn de som gjelder for voksne, samtidig som de rettslige garantier må respekteres fullt ut. Tilsvarende kortere tidsfrister bør gjelde ved tiltak for alternativ konfliktløsning.

56. Foreldre eller verger bør være til stede under rettsforhandlingene. Dommeren eller en annen kompetent myndighet kan allikevel bestemme at deres tilstedeværelse under rettsforhandlingene skal begrenses eller nektes dersom barnet eller barnets rettslige medhjelper eller en annen egnet medhjelper ber om det, eller fordi dette ikke er til barnets beste.

57. Komiteen anbefaler at partene eksplisitt lovfester størst mulig deltakelse fra foreldre eller verger i rettssaker mot barn fordi de kan gi barnet generell psykologisk og emosjonell støtte og bidra til et effektivt resultat. Komiteen er også kjent med at mange barn bor uformelt sammen med slektninger som verken er deres foreldre eller verger, og at lovverket bør tilpasset slik at de som faktisk har omsorgen for barnet kan bistå det i prosessen hvis foreldrene ikke er tilgjengelige.

Frihet fra tvungen selvinkriminering (art. 40 (2) (b) (iv))

58. Partene må sikre at barn ikke tvinges til å avgi vitneforklaring eller tilstå eller innrømme skyld. Handlinger som tortur eller grusom, umenneskelig eller nedverdiggende behandling for å oppnå en innrømmelse eller tilståelse utgjør en grov krenkelse av barnets rettigheter. (Konvensjonen om barnets rettigheter, art. 37 (a)). En slik innrømmelse eller tilståelse kan aldri godtas som bevis (Konvensjonen mot tortur og annen grusom, umenneskelig eller nedverdiggende behandling eller straff, art. 15).

59. Tvang som fører til at et barn tilstår eller gir en selvinkriminerende vitneforklaring er ikke tillatt. Begrepet "tvinges til" bør tolkes vidt og ikke begrenses til fysisk makt. Risikoen

for falske tilståelser øker med barnets alder og utvikling, manglende forståelse og frykt for ukjente konsekvenser, herunder antydninger om mulig fengsling, og også lengden på og omstendighetene rundt avhøret.

60. Barnet må få tilgang til juridisk eller annen egnet bistand, og bør få støtte fra en forelder, verge eller annen egnet voksen person under avhør. Domstolen eller et annet juridisk organ bør, når frivilligheten og troverdigheten av et barns innrømmelse eller tilståelse skal vurderes, ta hensyn til alle faktorer, herunder barnets alder og modenhet, hvor lenge avhøret varte eller hvor lenge barnet har sittet i varetekt, om juridisk eller annen uavhengig bistand har vært tilgjengelig og om forelder/foreldre, verge eller en egnet voksen person har vært til stede. Polititjenestemenn og andre etterforskere bør være godt kvalifisert, slik at de ikke benytter avhørsteknikker og framgangsmåter som fører til fremtvungne eller upålitelige tilståelser eller vitneutsagn, og audiovisuelle teknikker bør benyttes der hvor det er mulig.

Avhør av vitner (art. 40 (2) (b) (iv))

61. Barn har rett til å avhøre vitner som vitner mot dem og føre vitner som støtter deres sak, og prosesser for rettsbehandling av barn bør fremme barns medvirkning, på likestilte vilkår og med juridisk bistand.

Retten til prøving eller anke (art. 40 (2) (b) (v))

62. Barnet har rett til å kreve at en høyere kompetent, uavhengig og upartisk myndighet eller rettsinstans prøver avgjørelsen dersom han/hun blir funnet skyldig eller de tiltak han/hun blir pålagt å gjennomføre. Denne prøvingsretten er ikke begrenset til de mest alvorlige lovbruddene. Partene bør vurdere å innføre tiltak for automatisk prøving, særlig i saker som fører til frihetsberøvelse eller til at barnet får et kriminelt rulleblad. Videre forutsetter tilgang til rettsvesenet en bredere tolkning, slik at det åpnes for prøving eller anke av enhver prosessuell eller vesentlig **villedelse**, og at det påses at effektive rettsmidler er tilgjengelige.⁵

63. Komiteen anbefaler at partene trekker tilbake ethvert forbehold de måtte ha tatt når det gjelder 40 (2) (b) (v).

Gratis bistand av tolk (art. 40 (2) (b) (vi))

64. Et barn som ikke forstår eller snakker det språket som blir brukt i rettssystemet for behandling av barn har rett til å få gratis bistand av en tolk under hele saksgangen. Slike tolker skal være kvalifisert til å arbeide med barn.

65. Partene bør sørge for at barn som opplever kommunikasjonsbarrierer får forsvarlig og effektiv bistand av kvalifiserte fagfolk.

Full respekt for barnets privatliv (art. 16 and 40 (2) (b) (vii))

66. Barnets rett til å kreve full respekt for sitt privatliv under hele saksgangen i henhold til artikkel 40 (2) (b) (vii), bør leses i sammenheng med artikkel 16 og 40 (1).

67. Partene bør respektere regelen om at rettslige avhør av barn skal skje bak lukkede dører. Unntak fra denne regelen bør bare forekomme i svært begrensede tilfeller, og skal være klart definert i loven. Hvis kjennelsen og/eller dommen avsies under et åpent rettsmøte, skal barnets identitet ikke avsløres. Retten til privatliv betyr også at alle rettens dokumenter og opplysninger om barn skal være strengt konfidensielle og utilgjengelige for tredjeparter, med unntak av slike parter som er involvert i etterforskningen, rettsbehandlingen og avgjørelsen i saken.

68. Rapporter om rettspraksis når det gjelder barn skal være anonyme, og rapporter som legges ut på nettet skal overholde denne regelen.

69. Komiteen anbefaler at statene avholder seg fra å oppgi detaljer om barn eller personer som var barn på tidspunktet hvor lovbruddene ble begått, i offentlige registre over lovbrøyttere. De bør unngå at slike detaljer tas inn i andre registre som ikke er offentlige, men som kan være til hinder for barnets reintegrering.

⁵ Menneskerettighetsrådets resolusjon 25/6.

70. Etter komiteens oppfatning bør det være et livslangt forbud mot offentliggjøring av straffbare handlinger begått av barn. Begrunnelsen for regelen om unntak fra offentlighet og for at den fortsatt skal gjelde etter at barnet har fylt 18 år, er at en slik offentliggjøring fører til vedvarende stigmatisering, noe som trolig vil ha en negativ innvirkning på tilgangen til utdanning, arbeid, bolig eller trygghet. Dette vil være til hinder for barnets reintegrering og mulighet til å spille en konstruktiv rolle i samfunnet. Partene bør derfor sørge for at den generelle regelen er at det gis en livslang beskyttelse av barnets privatliv i alle medier, herunder sosiale medier.

71. Komiteen anbefaler videre at partene innfører regler som tillater sletting av barns kriminelle rulleblad når de fyller 18 år, enten automatisk eller unntaksvis etter en uavhengig prøving.

E. Tiltak⁶

Alternativ konfliktløsning gjennom hele saksgangen

72. Beslutningen om å bringe et barn inn i rettssystemet betyr ikke at barnet må gå gjennom en formell rettsprosess. I tråd med bemerkningen lenger opp, under IV. B., understreker komiteen at vedkommende myndighet - i de fleste stater vil det si påtalemyndigheten - hele tiden bør prøve å finne alternativer for å unngå en rettssak eller en rettslig kjennelse, gjennom alternativ konfliktløsning og andre tiltak. Alternativ konfliktløsning bør med andre ord tilbys fra den aller første kontakten, før en rettssak starter, og være tilgjengelig gjennom hele saksgangen. Når alternativ konfliktløsning tilbys, bør barnets menneskerettigheter og rettslige garantier fullt ut respekteres, og det bør tas hensyn til at tiltak for alternativ konfliktløsning kan være av en slik art og varighet at de er krevende å gjennomføre og at det derfor er nødvendig med juridisk eller annen egnet bistand. Alternativ konfliktløsning bør legges fram for barnet som en måte å innstille den formelle rettsprosessen på, og at den vil bli avsluttet hvis det aktuelle programmet gjennomføres på en tilfredsstillende måte.

Straffereaksjoner besluttet av rettsinstansen for behandling av barn

73. Etter at rettsprosessen er gjennomført i fullt samsvar med konvensjonens artikkel 40 (se IV.D over), vil en beslutning om straffereaksjon bli truffet. Lovverket bør inneholde et bredt spekter av tiltak som ikke innebærer fengslig forvaring og bør uttrykkelig gi prioritet til slike tiltak for å sikre at frihetsberøvelse kun benyttes som en siste utvei og for et kortest mulig tidsrom.

74. Det finnes en rekke ulike erfaringer med bruk og iverksettelse av tiltak uten fengslig forvaring, herunder gjenopprettende prosesser. Partene bør dra nytte av denne erfaringen og utvikle og iverksette slike tiltak gjennom å tilpasse dem til sin egen kultur og tradisjon. Tiltak som innebærer tvangsarbeid eller tortur eller umenneskelig og nedverdiggende behandling skal uttrykkelig forbys og straffes.

75. Komiteen gjentar nok en gang at fysisk avstraffelse utgjør et brudd på konvensjonens artikkel 37 (a), som forbyr alle former for grusom, umenneskelig og nedverdiggende behandling eller straff (se også komiteens generelle kommentar nr. 8 (2006) om barnets rett til beskyttelse mot fysisk avstraffelse og andre grusomme og nedverdiggende former for straff)

76. Komiteen understreker at reaksjonen på et lovbrudd alltid skal stå i forhold til ikke bare omstendighetene rundt den straffbare handlingen og hvor alvorlig den er, men også til barnets omstendigheter (alder, lavere straffansvar, livssituasjon og behov, herunder eventuelt barnets behov knyttet til mental helse), samt samfunnets ulike og særlig langsiktige behov. En tilnærming som bare dreier seg om straff er ikke i tråd med prinsippene for rettsbehandling av barn fastsatt i artikkel 40 (1) i konvensjonen. I tilfeller der barn har begått alvorlige lovbrudd, kan tiltak som står i forhold til gjerningsmannens livssituasjon og alvor i lovbruddet, og som samtidig tar hensyn til behovet for offentlig sikkerhet og behovet for sanksjoner, vurderes. Barnets beste skal vektlegges som det grunnleggende hensynet, sammen med behovet for å fremme barnets reintegrering i samfunnet.

⁶ Se også avsnitt IV.B over.

77. Komiteen er kjent med de skadevirkninger som barn og unge blir påført ved frihetsberøvelse, og også den negative effekten dette har på utsiktene til en vellykket reintegrering, og anbefaler derfor at partene fastsetter en maksimumsstraff for barn som er anklaget for straffbare handlinger som avspeiler prinsippet om "et kortest mulig tidsrom". (Konvensjonen om barnets rettigheter, art. 37 (b)).

78. Ufravikelige minimumsstraffer er ikke i samsvar med prinsippet om forholdsmessighet i rettsbehandlingen av barn og med prinsippet om at frihetsberøvelse skal være siste utvei og benyttes for et kortest mulig tidsrom. Domstolene bør starte med blanke ark når de skal utmåle straff for barn; selv ordninger med skjønnsmessig minimumsutmåling av straff vil være til hinder for en korrekt anvendelse av internasjonale standarder.

Forbud mot dødsstraff

79. Konvensjonens artikkel 37 (a) avspeiler den internasjonalt anerkjente standarden om at dødsstraff ikke kan idømmes for forbrytelser begått av personer som er under 18 år. Enkelte parter tar utgangspunkt i at forbudet kun gjelder personer som er under 18 år på tidspunktet for henrettelsen. Andre stater utsetter hensettelsen til personen fyller 18 år. Komiteen gjentar nok en gang at det uttrykkelige og avgjørende kriteriet er alderen på tidspunktet hvor den straffbare handlingen blir begått. Hvis det ikke finnes noe pålitelig og fyllestgjørende bevis for at personen var under 18 år på tidspunktet hvor forbrytelsen ble begått, bør tvilen komme han eller henne til gode, slik at dødsstraff ikke kan idømmes.

80. Komiteen anmoder innstendig de få av partene som ennå ikke har gjort det, å avskaffe dødsstraff for alle straffbare forhold begått av personer som er under 18 år, raskt og uten unntak. Enhver dødsdømt person som var under 18 år på tidspunktet hvor den straffbare handlingen ble begått, bør få omgjort dødsstraffen til en straff som er fullt og helt i samsvar med konvensjonen.

Ingen livstidsdom uten mulighet til løslatelse

81. Ingen barn som var under 18 år da lovbruddet ble begått bør dømmes til livsvarig fengsel uten mulighet til å bli satt fri eller løslatt på prøve. Perioden som skal sones før prøveløslatelse kan vurderes bør være betydelig kortere enn for voksne, dette bør være en realistisk mulighet som bør vurderes med jevne mellomrom. Komiteen minner parter som dømmer barn til livsvarig fengsel med mulighet for løslatelse eller prøveløslatelse om at når de anvender en slik straffereaksjon, bør de bestrebe seg på å oppfylle målsetningene i konvensjonens artikkel 40 (1). Dette betyr blant annet at et barn som blir dømt til livsvarig fengsel bør få undervisning, behandling og omsorg med sikte på løslatelse og reintegrering slik at de kan påta seg en konstruktiv rolle i samfunnet. Dette forutsetter også at det regelmessig blir foretatt en evaluering av barnets utvikling og fremgang for å vurdere muligheten for løslatelse. Livsvarig fengsel gjør det svært vanskelig, for ikke å si umulig, å realisere målet om reintegrering. Komiteen merker seg rapporten for 2015 hvor spesialrapportøren for tortur og annen grusom, umenneskelig og nedverdiggende behandling eller straff slår fast at livstidsdommer og lange fengselsstraffer, som soning av flere dommer etter hverandre, er svært uforholdsmessig og derfor er grusomme, umenneskelige eller nedverdiggende når de idømmes for barn (A/HRC/28/68, para. 74). Komiteen anbefaler på det sterkeste at partene avskaffer alle former for livstidsdommer, herunder dommer på ubestemt tid, for alle straffbare handlinger som begås av personer som var under 18 år på tidspunktet hvor de ble begått.

F. Frihetsberøvelse, herunder varetaktsfengsling og soning etter idømt fengselsstraff

82. Konvensjonens artikkel 37 inneholder viktige prinsipper for bruk av frihetsberøvelse, prosessuelle rettigheter for ethvert barn som er berøvet sin frihet og bestemmelser om behandling av og forholdene for barn som er berøvet sin frihet. Komiteen henleder partenes oppmerksomhet på spesialrapportørens rapport fra 2018 om alle barns rett til å nyte godt av den høyest oppnåelige standarden for fysisk og mental helse, hvor spesialrapportøren bemerket at omfanget og graden av barns lidelser ved frihetsberøvelse og isolasjon gjør det

nødvendig med et globalt engasjement for å få avskaffet barnefengsler og store omsorgsinstitusjoner, kombinert med en opptrapping av investeringer i lokalt baserte tjenester (A/HRC/38/36, avsn. 53).

83. Partene bør omgående innlede en prosess for å redusere bruken av frihetsberøvelse til et minimum.

84. Ikke noe av det som står i denne generelle kommentaren bør tolkes dithen at komiteen fremmer eller støtter bruk av frihetsberøvelse, men heller som en beskrivelse av riktige prosedyrer og vilkår i de få tilfeller hvor frihetsberøvelse anses som nødvendig.

Bærende prinsipper

85. De bærende prinsippene for bruk av frihetsberøvelse er: (a) pågripelse, varetekt eller fengsling av barn skal skje i samsvar med loven og skal kun benyttes som en siste utvei og for et kortest mulig tidsrom; og (b) intet barn skal utsettes for ulovlig eller vilkårlig frihetsberøvelse. Pågripelse er ofte utgangspunktet for varetektsfengsling, og statene bør påse at lovverket pålegger lovens håndhevere en klar plikt til å etterleve artikkel 37 i forbindelse med pågripelser. Statene bør videre sikre at barn ikke blir oppbevart i transport eller i politiarresten, med mindre dette er siste utvei og for et kortest mulig tidsrom, og også påse at de er atskilt fra voksne, med mindre dette er til barnets beste. Mekanismer for en rask løslatelse til foreldre eller egnede voksne bør prioriteres.

86. Komiteen merker seg med uro at barn i mange land vansmekter i varetekt i måneder og til og med år, noe som innebærer en grov krenkelse av konvensjonens artikkel 37 (b). Varetektsfengsling bør kun brukes i de mest alvorlige sakene, og selv da først etter at oppfølging i lokalsamfunnet er nøye vurdert. Alternativ konfliktløsning på etterforskningsstadiet reduserer bruken av varetekt, men selv der hvor barnets sak skal behandles i rettsystemet for barn, bør tiltak uten fengslig forvaring nøye målrettes for å redusere bruken av varetektsfengsling.

87. Loven bør klart angi hvilke vilkår som skal være oppfylt for bruk av varetektsfengsling, som hovedsakelig bør benyttes for å sikre fremmøte i retten under rettsforhandlingene og i de tilfeller hvor barnet utgjør en umiddelbar fare for andre. Hvis barnet anses for å utgjøre en fare (for seg selv eller for andre), bør barnevernstiltak iverksettes. Varetektsfengslingen bør være gjenstand for regelmessig vurdering og varigheten bør begrenses ved lov. Alle aktører i rettsystemet for behandling av barn bør prioritere saker hvor barn sitter i varetekt.

88. I tråd med prinsippet om at frihetsberøvelse skal skje for et kortest mulig tidsrom, bør partene regelmessig gi barn mulighet for tidlig løslatelse fra varetekt, herunder fra politiets varetekt, og overføring til foreldrene eller andre egnede voksne. Det bør være fritt skjønn til å bestemme om løslatelsen skal være underlagt betingelser eller ei, som for eksempel meldeplikt til en autorisert person eller et nærmere angitt sted. Betaling av kausjon bør ikke stilles som krav siden de fleste barn ikke kan betale for seg og fordi dette vil innebære en diskriminering av fattige og marginaliserte familier. Videre er fastsettelsen av et kausjonsbeløp en prinsipiell anerkjennelse fra domstolens side om at barnet bør løslates, og andre mekanismer kan benyttes for å sikre fremmøte i retten.

Barnets rettigheter under prosessen (art. 37 (d))

89. Ethvert barn som er fratatt friheten, skal ha rett til omgående juridisk og annen egnet bistand, og har rett til å få prøvd lovligheten av frihetsberøvelsen for en domstol eller en annen kompetent, uavhengig eller upartisk myndighet, samt til å få en rask avgjørelse i saken. Komiteen anbefaler at ingen barn skal frarøves sin frihet, med mindre det foreligger reelle bekymringer for offentlig sikkerhet eller folkehelsen, og oppfordrer partene til å fastsette en nedre aldersgrense for frihetsberøvelse for barn, for eksempel 16 år.

90. Ethvert barn som blir pågrepet og berøvet sin frihet skal få sin sak prøvd for en kompetent myndighet, som innen 24 timer skal vurdere om frihetsberøvelsen eller forlengelsen av den er i henhold til loven. Komiteen anbefaler også partene å sørge for en regelmessig prøving av varetektsfengslingen med tanke på å få den avsluttet. I tilfeller hvor det ikke er mulig med en betinget løslatelse av barnet før første fremstilling for retten (innen 24 timer), bør barnet formelt siktes for den påståtte lovovertrедelsen og fremstilles for en

domstol eller en annen kompetent, uavhengig og upartisk myndighet eller rettsinstans slik at saken blir behandlet så raskt som mulig, men ikke senere enn 30 dager etter at barnet er satt i varetekt. Komiteen, som er kjent med at rettsforhandlinger ofte blir utsatt flere ganger og/eller for lengre perioder, anmoder partene innstendig om å fastsette en maksimumsgrense for antall utsettelse og varigheten av disse og å innføre lovfestede eller administrative bestemmelser for å sikre at domstolen eller en annen kompetent instans treffer en endelig avgjørelse i saken senest seks måneder fra den opprinnelige datoen for frihetsberøvelsen. Hvis ikke, bør barnet løslates.

91. Retten til å få prøvd lovligheten av frihetsberøvelsen gjelder ikke bare retten til å anke domstolsavgjørelser, men også retten til å henvende seg til en domstol for prøving av et forvaltningsvedtak (truffet av for eksempel politiet, påtalemyndigheten eller andre kompetente myndigheter). Partene bør fastsette korte frister for behandling av anke- og prøvingssaker slik at det oppnås en rask avgjørelse, slik konvensjonen krever det.

Behandling og vilkår (art. 37 (c))

92. Ethvert barn som blir berøvet friheten skal holdes atskilt fra voksne, også i politiarresten. Et barn som er berøvet sin frihet skal ikke plasseres i et senter eller fengsel for voksne siden det er godt dokumentert at dette setter deres helse, grunnleggende sikkerhet og fremtidige evne til å holde seg unna kriminalitet og til reintegrering, i fare. Det eneste tillatte unntaket fra regelen om at barn skal holdes atskilt fra voksne, som er angitt i artikkel 37 (c) i konvensjonen – “med mindre det motsatte anses å være det beste for barnet” – skal tolkes snevert og partenes bekvemmelighetshensyn bør ikke settes over hensynet til barnets beste. Partene bør opprette separate institusjoner for innsatte barn, med personale som har fått forsvarlig opplæring og som drives i tråd med en barnevennlig politikk og praksis.

93. Denne regelen innebærer ikke at et barn som er plassert i en soningsanstalt for barn skal flyttes til en soningsanstalt for voksne straks vedkommende fyller 18 år. Fortsatt opphold i anstalten for barn bør være mulig, dersom det er til hans/hennes beste og det ikke strider mot det som er best for andre barn som oppholder seg der.

94. Ethvert barn som er berøvet friheten har rett til å opprettholde forbindelsen med sin familie gjennom brevveksling og besøk. For å gjøre det lettere å besøke barnet bør det plasseres i en institusjon som er så nær familiens bosted som mulig. Særlige omstendigheter som kan begrense denne kontakten bør være klart angitt i loven og ikke overlatt til myndighetenes skjønn.

95. Komiteen understreker at blant annet følgende prinsipper og regler skal overholdes i alle saker der det er snakk om frihetsberøvelse:

- (a) Plassering i varetekt med brev- og besøksforbud er ikke tillatt for personer under 18 år;
- (b) Barn skal tilbys et fysisk miljø og lokaliteter i samsvar med formålet for plassering i en slik institusjon, som er at barnet skal reintegreres. Det bør tas behørig hensyn til deres behov for privatliv, sansemessig stimuli, anledning til å omgås jevnaldrende og delta i sport, fysiske aktiviteter, kunstnerisk virksomhet og fritidsaktiviteter;
- (c) Ethvert barn har rett til undervisning som er tilpasset barnets behov og evner, også når det gjelder å ta eksamen, og som er lagt opp med henblikk på å forberede barnet på en tilbakeføring til samfunnet; i tillegg bør alle barn, i den grad det er relevant, få yrkesopplæring på områder der de har muligheter for å finne seg arbeid;
- (d) Ethvert barn har rett til å bli undersøkt av lege eller helsefaglig personell etter ankomsten til forvarings- eller forbedringsanstalten, og til tilfredsstillende helseomsorg for sin fysiske og mentale helse under hele oppholdet. Slike tjenester skal ytes av den lokale helsetjenesten, dersom dette er mulig;
- (e) Personalet ved anstalten bør legge til rette for hyppig kontakt mellom barnet og lokalsamfunnet, herunder kommunikasjon med sin egen familie, venner og andre personer, og med representanter for anerkjente organisasjoner på utsiden, og gi barnet mulighet for å komme hjem til familien på besøk. Det skal ikke legges noen restriksjoner på barnets mulighet til å ha en fortrolig kommunikasjon med sin advokat eller en annen medhjelper;

(f) Tvang eller makt kan kun benyttes dersom barnet står i umiddelbar fare for å skade seg selv eller andre, og kun når alle andre midler er prøvd. Tvang bør ikke benyttes for å sikre etterlevelse og bør aldri innebære en bevisst påføring av smerte. Det skal aldri brukes som et middel til avstraffelse. Bruk av tvang eller makt, herunder fysiske, mekaniske og medisinske eller farmasøytiske tvangsmidler, skal bare skje under nøye, direkte og kontinuerlig tilsyn av medisinsk og/eller psykologisk sakkyndige. Personalet ved anstalten skal ha opplæring i hvilke standarder som gjelder og ansatte som bruker tvang eller makt i strid med gjeldende regler og standarder, skal straffes med egnede sanksjoner. Statene bør registrere, overvåke og evaluere alle hendelser som innebærer bruk av tvang eller makt og påse at dette reduseres til et minimum;

(g) Disiplinærtiltak skal være i samsvar med prinsippet om å ivareta barnets iboende verdighet og de grunnleggende formålene med å plassere barnet i en institusjon. Disiplinærtiltak som er i strid med artikkel 37 i konvensjonen skal være strengt forbudt, herunder fysisk avstraffelse, plassering i mørkecelle eller på isolat eller enhver annen avstraffelse som kan sette det berørte barnets fysiske eller mentale helse eller barnets ve og vel i fare, og disiplinærtiltak skal ikke frarøve barn deres grunnleggende rettigheter, som for eksempel besøk av barnets juridiske representant, kontakt med familien, mat, vann, klær, soveplass, utdanning, fysisk aktivitet eller en meningsfylt daglig kontakt med andre;

(h) Barn skal ikke plasseres på isolat. Enhver atskillelse av barn fra andre bør være av kortest mulig varighet og skal kun benyttes som en siste utvei for å beskytte barnet eller andre. Dersom det vurderes som nødvendig å holde et barn atskilt fra andre, skal dette gjøres i nærvær eller under tett tilsyn av en ansatt med egnert opplæring, og årsakene og varigheten skal registreres;

(i) Ethvert barn bør ha rett til å fremsette anmodninger eller klager, uten at innholdet sensureres, til sentraladministrasjonen, den ansvarlige juridiske myndigheten eller en annen egnet uavhengig myndighet, og til å bli informert om svaret uten opphold. Barn må kjenne til sine rettigheter og få vite om og gis enkel tilgang til anmodnings- og klagemekanismer;

(j) Uavhengige og kvalifiserte inspektører bør gis fullmakt til å gjennomføre inspeksjoner på regelmessig basis, og til å foreta uanmeldte inspeksjoner på eget initiativ; de bør legge spesiell vekt på å gjennomføre fortrolige samtaler med barn ved institusjonen;

(k) Partene bør forsikre seg om at det ikke foreligger noen insentiver til å berøve barn friheten og ingen muligheter for korrupsjon når det gjelder plassering eller tilgang til varer og tjenester eller kontakt med familien.

G. Spesielle problemstillinger

Militær- og statssikkerhetsdomstoler

96. Det er i ferd med å vokse fram en holdning om at rettssaker som er reist mot sivile ved militær- og statssikkerhetsdomstoler er et brudd på den ukrenkelige retten til en rettfærdig rettergang ved en kompetent, uavhengig og upartisk domstol. Dette er enda mer bekymringsfullt når det er et rettighetsbrudd som angår barn, som alltid bør behandles i et spesialisert rettssystem for barn. Komiteen har tatt opp sin bekymring rundt dette i flere avsluttende anmerkninger.

Barn som rekrutteres og brukes av ikke-statlige væpnede grupper, herunder slike som er klassifisert som terroristgrupper, og barn siktet i forbindelse med kontraterrorisme

97. De forente nasjoner har sjekket en rekke tilfeller av rekruttering og utnyttning av barn av ikke-statlige væpnede grupper, herunder slike som er klassifisert som terroristgrupper, ikke bare i konfliktområder, men også i områder uten konflikt, herunder i barns opprinnelses- eller returland.

98. Når barn er kontrollert av slike grupper kan de bli ofre for flere former for vold, som for eksempel verneplikt; militær opplæring; de kan bli brukt til fiendtlige handlinger og/eller terroristhandling, herunder selvmordsangrep; de kan bli tvunget til å gjennomføre henrettelser; de kan bli brukt som menneskelige skjold; bli gjenstand for bortføring; salg;

trafficking; seksuell utnyttning, barneekteskap; de kan bli benyttet til transport eller salg av narkotika eller bli utnyttet til å utføre farlige oppgaver, som spionasje, etterretning, vakte veisperringer; patruljering eller transport av militært utstyr. Det er rapportert at ikke-statlige væpnede grupper og grupper klassifisert som terroristgrupper også tvinger barn til å utøve vold mot sin egen familie eller i sitt lokalsamfunn for å vise lojalitet og som avskrekking mot fremtidig avhopping.

99. Partenes myndigheter møter en rekke utfordringer når de skal håndtere slike barn. Enkelte parter har gått inn for en tilnærming som bare handler om straff, hvor de tar lite eller ingen hensyn til barns rettigheter, noe som gir varige konsekvenser for barnet og negative følger for mulighetene for sosial reintegrering, noe som igjen kan få alvorlige konsekvenser for samfunnet som helhet. Disse barna blir ofte pågrepet, arrestert, straffeforfulgt og stilt for retten for sine handlinger i konfliktområder og, i mindre grad, også i sine opprinnelses- og returland.

100. Komiteen gjør partene oppmerksom på Sikkerhetsrådets resolusjon 2427 (2018). I denne resolusjonen understreket rådet behovet for å opprette en standardisert prosedyre for overlevering av barn som er forbundet eller tilsynelatende forbundet med ikke-statlige væpnede grupper, herunder slike som gjennomfører terrorhandlinger, til relevante sivile barnevernsaktører. Rådet understreket at barn som er rekruttert av væpnede styrker og væpnede grupper i strid med gjeldende internasjonal rett og som anklages for å ha utført straffbare handlinger i væpnede konflikter, primært skal behandles som ofre for brudd på internasjonal rett. Rådet anmodet også medlemsstatene innstendig om å vurdere ikke-rettslige tiltak som fokuserer på reintegrering som et alternativ til straffeforfølgning og frihetsberøvelse, og ba dem sikre en rettferdig rettergang for alle barn som arresteres for sin tilknytning til væpnede styrker og væpnede grupper.

101. Partene bør påse at alle barn som siktes for lovovertridelser, uansett alvorsgrad eller omstendigheter, behandles i samsvar med konvensjonens artikkel 37 og 40, og de bør avholde seg fra å sikte og straffeforfølge barn som har gitt uttrykk for sin mening eller som kun har hatt en tilknytning til en ikke-statlig væpnet gruppe, herunder grupper klassifisert som terroristgrupper. I tråd med avsnitt 88 i generell kommentar nr. 20, anbefaler komiteen videre at partene vedtar forebyggende tiltak for å takle sosiale faktorer og underliggende årsaker, samt tiltak for sosial reintegrering, også når de iverksetter Sikkerhetsrådets resolusjoner knyttet til kontraterrorisme, som for eksempel resolusjon 1373 (2001), 2178 (2014), 2396 (2017) og 2427 (2018), og Generalforsamlingens resolusjon 72/284, særlig anbefalingene i avsnitt 18.

Sedvanerettslige, urfolksrettslige og ikke-statlige former for rettsbehandling

102. Mange barn kommer i kontakt med flere ulike rettssystemer som opererer parallelt med eller i ytterkanten av det formelle rettssystemet. Det kan dreie seg om sedvanerett, stammerett, urfolksrett eller andre rettssystemer. Disse kan være mer tilgjengelige enn formelle mekanismer og kan på en rask og relativt billig måte foreslå reaksjoner som er tilpasset kulturelle særtrekk. Slike systemer kan være et alternativ til offisielle prosesser mot barn, og vil sannsynligvis bidra positivt til å endre den kulturelle holdningen til barn og rettsbehandling.

103. Det er i ferd med å vokse fram en bred enighet om at reformer av programmer i rettsvesenet bør ta hensyn til slike systemer. Med tanke på den mulige spenningen som kan oppstå mellom statlig og ikke-statlig rettsbehandling, i tilknytning til bekymringer rundt prosessuelle rettigheter og risiko for diskriminering eller marginalisering, bør reformer skje etappevis og basere seg på en metodikk som involverer full innsikt i de aktuelle komparative systemene og som er akseptabel for alle berørte parter. Sedvanerettslige prosesser og resultater bør være i tråd med forfatningsretten og med juridiske og prosessuelle garantier. Det er viktig å unngå at det oppstår en urettferdig forskjellsbehandling ved at barn som har begått nesten samme straffbare handlinger blir behandlet ulikt i parallelle systemer eller instanser.

104. Prinsippene i konvensjonen bør integreres i alle rettslige mekanismer som behandler barn og partene bør påse at konvensjonen er kjent og implementert. Gjenopprettende prosesser er ofte mulige innenfor rammen av sedvanerettslige, urfolksrettslige eller andre ikke-statlige rettssystemer, og kan gi læringsmuligheter for det formelle rettssystemet for

barn. Videre kan en anerkjennelse av slike rettssystemer bidra til å øke respekten for tradisjoner i urfolksamfunn, noe som vil være gunstig for urfolksbarn. Tiltak, strategier og reformer bør utformes for konkrete sammenhenger og prosessen bør drives av nasjonale aktører.

V. Organisering av rettssystemet for behandling av barn

105. For å sikre full gjennomføring av prinsippene og rettighetene som det er gjort rede for i de foregående punktene, er det nødvendig å etablere en effektiv organisering av rettssystemet for behandling av barn.

106. Et helhetlig rettssystem for behandling av barn forutsetter at det opprettes spesialiserte enheter i politi, rettsvesen og påtalemyndighet, samt spesialiserte forsvarere eller andre representanter som gir juridisk eller annen egnet bistand til barnet.

107. Komiteen anbefaler at partene oppretter egne rettsinstanser for barn, enten som separate enheter eller som deler av det eksisterende domstolsapparatet. Hvis dette ikke lar seg gjøre av praktiske årsaker bør partene sørge for å utnevne spesialiserte dommere som skal ta seg av saker som angår barn.

108. Spesialiserte tjenester som prøveløslatelse, rådgivning eller tilsyn bør etableres i tilknytning til spesialiserte institusjoner, som for eksempel dagsentra og om nødvendig, mindre interneringsanstalter for behandling av barn som er henvist dit av rettssystemet for behandling av barn. Det bør kontinuerlig oppmuntres til en effektiv etatsovergrepene samordning av aktivitetene til alle disse spesialiserte enhetene, tjenestene og institusjonene.

109. I tillegg oppmuntres det til en individuell vurdering av barn og til en tverrfaglig tilnærming. Lokalt baserte spesialisttjenester for barn som er under den kriminelle lavalder, men som vurderes å ha behov for støtte, bør vies spesiell oppmerksomhet.

110. Ikke-statlige organisasjoner kan spille og spiller en viktig rolle i rettsbehandlingen av barn. Komiteen anbefaler derfor at partene søker å aktivt involvere slike organisasjoner i utviklingen og iverksettelsen av en helhetlig politikk for rettsbehandling av barn, og der hvor det er hensiktsmessig, sørger får at de får de nødvendige ressurser til dette arbeidet.

VI. Bevisstgjøring og opplæring

111. Barn som begår lovbrudd blir ofte utsatt for negativ oppmerksomhet i media, noe som bidrar til en diskriminerende og negativ stereotypisering av disse barna. Denne negative fremstillingen eller kriminaliseringen av barn er ofte basert på en forvrengning og/eller misoppfatning av årsakene til kriminalitet, og resulterer ofte i et krav om en tøffere holdning (f.eks. nulltoleranse, tre lovbrudd og du er inne på livstid, ufravelige straffebestemmelser, behandling i rettsinstanser for voksne og andre reaksjoner som primært dreier seg om straff). Partene bør søke å fremme et aktivt og positivt engasjement blant folkevalgte og ikke-statlige organisasjoner og media for å fremme og støtte opplysnings- og andre kampanjer med henblikk på å sikre at alle sider ved konvensjonen oppfylles for barn som befinner seg i rettssystemet for behandling av barn. Det er svært viktig at barn, særlig barn som har erfaring med rettssystemet for behandling av barn, involveres i dette bevisstgjøringsarbeidet.

112. Det er viktig for kvaliteten på rettsbehandlingen av barn at alt fagpersonell som er involvert får en tverrfaglig opplæring i konvensjonens innhold og betydning. Opplæringen bør være systematisk og kontinuerlig og bør ikke begrenses til informasjon om de relevante nasjonale og internasjonale lovbestemmelsene. Den bør også dekke etablert og nyere informasjon fra ulike fagfelter, blant annet sosiale og andre årsaker til kriminalitet, barns sosiale og psykologiske utvikling, herunder aktuelle nevrovitenskapelige funn, forskjeller som kan skyldes diskriminering av barn som tilhører minoriteter eller urfolk, kultur og trender blant unge, dynamikken i gruppemiljøer og tilgjengelige tiltak for alternativ konflikt-

løsning og soning av straff uten frihetsberøvelse, og særlig tiltak som ikke innebærer at det tas rettslige skritt. Mulig bruk av nye teknologier som “videofremmøte i retten” bør også vurderes, samtidig som det bør være oppmerksomhet rundt risikoen ved andre teknologier, som for eksempel DNA-profilering. Det bør være en kontinuerlig evaluering av hva som fungerer.

VII. Datainnsamling, evaluering og forskning

113. Komiteen ber partene innstendig om å drive systematisk innsamling av spesifiserte data, blant annet antall lovovertrедelser som begås av barn og hvilke typer lovovertrедelser det er snakk om, bruken av varetektsfengsling og hvor lenge slike varetektsopphold i gjennomsnitt varer, antall barn som blir tatt hånd om ved hjelp av ordninger som ikke innebærer at man går til rettslige skritt (alternativ konfliktløsning), og antall straffedømte barn og hvilke straffer de er dømt til, samt antall barn som er berøvet sin frihet.

114. Komiteen anbefaler at partene får gjennomført regelmessige evalueringer, helst av uavhengige akademiske institusjoner, av hvordan rettssystemet for behandling av barn fungerer, særlig effektiviteten av tiltakene som er gjennomført, herunder tiltak med hensyn til diskriminering, reintegrering og kriminalitetsmønster.

115. Det er viktig at barn involveres i denne evalueringen og forskningen, særlig barn som er eller har vært i kontakt med systemet tidligere, og at evaluering og forskning gjennomføres i tråd med eksisterende internasjonale retningslinjer om bruk av barn i forskning.